

Naše post-pravdivá realita

Víra nezaložená na důkazech, konspirační kultura a limity debat

Peter Joseph, 30.01.2024

„Tam, kde je odepřena spravedlnost, kde je vynucována chudoba, kde převládá nevědomost a kde je kterákoli třída nucena věřit, že společnost je organizovaným spiknutím s cílem ji utlačovat, okrádat a ponižovat, nebudou v bezpečí ani lidé, ani majetek.“

- Frederick Douglass

Válka příběhů

Naše životy jsou organizovány kolem příběhů. Bez ohledu na to, jaký máme vztah k důkazům, známým faktům a síle vědy, pokud jde o způsob, jakým se mysl orientuje prostřednictvím přesvědčení, nevyhnutelně redukuje věci na narativy.

Novinový článek, ať už pravdivý nebo ne, vypráví příběh. Recenzovaný článek publikovaný ve vědeckém časopise bez ohledu na to, jak je akademicky podložený, je stále prezentován v narativní formě. Samotná podstata toho, kým si myslíme, že jsme a odkud si myslíme, že pocházíme, ať už prostřednictvím vševědoucího Boha nebo fyzikálně podmíněného Velkého třesku, je stále jen příběhem na úrovni porozumění a komunikace.

Totéž platí pro dlouholeté tradice, společenské nástroje a kulturní symboly, které sdílíme. Například právní systém jako ztělesnění společenských kodexů chování, je často podporován morálními narativy, které běžně prosazuje náboženství nebo sekulární filozofie a které se vztahují k tomu, co je považováno za „správné“ nebo „nesprávné“.

Stejně tak samotná představa o tom, co definuje osobní „úspěch“ v moderní společnosti, je postavena na narativech – narativech, které jsou zároveň do značné míry sebe-referenční a kulturně podmíněné. Dnešní presumpce osobního úspěchu spočívá téměř výhradně na příběhu slávy, uznání statusu a bohatství s obecně sdíleným pravděpodobně pochybným předpokladem, že takové aspirace mají nějakou integritu.

Bez ohledu na to my, jako jednotlivci i jako civilizace nasyceni tímto světem příběhů, čelíme úkolu pokusit se rozluštit, které narativy – a tedy i přesvědčení – se nejvíce přibližují pravdě a vyloučit ty, co neobstojí při intelektuálním zkoumání. Konkrétně od doby osvícenství probíhají pokusy protlačit naše příběhy filtry *logiky, rozumu a vědecké metody*.

Uznáváme, že *názory* a *závěry* nejsou rovnocenné. Přestože nekonečný korektivní proces filtrace informací přivedl civilizaci do věku zrychlujícího se vědeckého a technologického poznání, mnoho oblastí zavedeného konsensu zůstává uvězněno v pravděpodobně falešných a nebezpečných *narrativech*, které se nešíří *silou rozumu*, ale *silou ideologie, tradic* a gravitací souvisejících se *sociálním začleněním, statusem, bezpečností a osobní identitou*.

Ačkoliv účelem tohoto článku je zabývat se podmnnožinou tohoto problému – konkrétně rostoucím fenoménem, který je v moderní popkultuře hanlivě označován jako „konspirační teorie“ – nelze tomuto jevu porozumět bez odpovídajícího rámce pro pochopení toho, jak a proč se myšlenky samy šíří a přetrvávají. To zahrnuje zkoumání, jak se naše *sociální podmíněnost* prolíná s naší *biologickou podstatou* a jak toto vzájemné působení ovlivňuje, proč se jednotlivci rozhodují věřit či nevěřit určitým konceptům.

Všechny tyto vzájemně se prolínající aspekty lze patrně nejlépe chápat v rámci oboru, který se dnes označuje jako *sociální psychologie*. Jde o oblast výzkumu, která se bohužel těší jen malému zájmu široké veřejnosti. To je politováníhodné vzhledem k tomu, jak důležité je porozumět nejen společenským jevům, ale také tomu, kdy se to týká našich vlastních přesvědčení a způsobů chování.

Pravda vs. přijetí

Náš druh si vyvinul silné sociální charakteristiky. Není pochyb o tom, že jsme hluboce sociální organismy a jednou z charakteristik, které sdílíme, je snaha o soudržnost skupiny a spolupráci. Zatímco biologická věda je často prezentována jako věda zdůrazňující konkurenční aspekty přežití, aspekty spolupráce, zejména ve vztahu ke složitějším organismům jako jsou lidé, jsou stejně důležité, ne-li ještě důležitější.¹

Přestože můžeme upřednostňovat spolupráci – zvláště ve světle všech hrůz, které jsme viděli v souvislosti s válkou, vykořisťováním lidí a lhostejnosti vůči „cizím skupinám“, což je důsledkem soutěživého způsobu jednání – neznamená to, že naše přirozené sklony ke spolupráci jsou samy o sobě bez problémů.

Touha po přijetí a sounáležitosti, zejména s ohledem na vnímanou „příslušnost ke skupině“, odhaluje aspekty naší sociální adaptace, a tedy i sociální povahy, které ne vždy hrají pozitivní roli. To, jak reagujeme na informace zpochybňující naše *názory* a naši *identitu*, stejně jako to, nakolik jsme náchylní podléhat informacím prezentovaným v určitém sociálním prostředí, bývá často velmi vzdálené racionalitě a objektivitě.

Behaviorální výzkum a studie v *sociální psychologii* odhalují znepokojivou evoluční zátěž, která je v nás zabudována a kterou lze držet na uzdě pouze *vzděláváním, kritickým sebeuvědoměním a strategickými strukturálními společenskými změnami*.

Bitva se neodehrává pouze v rámci mezilidské a meziskupinové „války příběhů“, kterou zažíváme v naší pluralitní společnosti, ani se nejedná jen o společenské přijetí vědomí,

že si člověk musí udržovat slušnou pověst, aby získal práci a přežil atd. Hluboko uvnitř jsme také ve válce sami se sebou zakořeněné v naší samotné *evoluční povaze* a v širším smyslu i v našem pocitu *identity*.

Pokud jde o *identitu*, jakkoli je to neintuitivní, to, kým si myslíme, že jsme, může být pouze výsledkem kultury, do které jsme se narodili. Bez společenského prostředí a kulturního kontextu bychom ve skutečnosti neměli ani samotný pojem *identity* či *společenského postavení*, protože tyto koncepty by bez referenčního rámce vůbec nemohly vzniknout.

Pokud jde o naši evolučně podmíněnou *sociální přirozenost*, je to téměř, jako by se některé části naší mysli vyvinuly proto, aby aktivně vyvažovaly nepříznivé projevy jiných částí. To platí zejména pro vývoj *prefrontální kůry*, která souvisí s vědomým, *kritickým myšlením*, na rozdíl od evolučně staršího *limbického systému*, jenž funguje převážně automaticky a reaguje instinktivně (reakce „boj, nebo utěk“).

Nejenže jsme náchylní k běžně uznávaným *kognitivním zkreslením* – jako je zájem vyhnout se *emocionální bolesti* spojené s tím, že se mýlíme, a proto tíhneme k vyhledávání pouze informací, které potvrzují existující zkreslení v dané oblasti („potvrzovací zkreslení“), nebo se vyhýbáme jakýmkoli informacím, které by mohly zpochybnit naše přesvědčení („přstrosí efekt“) a další – ale lidé také bývají hluboce ovlivňováni přesvědčeními druhých a silou skupinového tlaku („skupinové myšlení“). Právě tento druhý problém, tento druh nátlaku pramenící z naší sociální povahy (dynamika skupinového přijetí a odmítnutí), odhaluje potenciální omezení naší schopnosti kriticky a objektivně myslet.

Studium v oblasti *sociální psychologie*, které nevyhnutelně zahrnuje překrývání sociologických, psychologických a biologických sil (reakčních tendencí) ukázalo, jak zranitelní jsme vůči skutečnému nebo vnímanému *skupinovému tlaku*, *touze po přijetí* a zároveň *obraně kulturně zakořeněných identit*, i když to znamená přizpůsobit se myšlenkám a přesvědčením, které jsou prostě chybné.

Pro názornou ilustraci lze uvést experiment z poloviny 20. století známý jako *Aschův experiment konformity* (*Solomon Asch Conformity*).²

V tomto experimentu byl nic netušící účastník zařazen do skupiny lidí, kteří byli ve skutečnosti tajnými spolupracovníky experimentátora (tzv. konfederáty). Skupině, včetně skutečného účastníka byla předložena sada čar různé délky a všichni měli určit, která z nich je nejdelší. Konfederáti záměrně uváděli nesprávnou odpověď a každý ji po vyzvání nahlas vyslovil. Jako poslední odpovídal nic netušící účastník. Musel se rozhodnout, zda řekne zjevnou správnou odpověď – přestože bylo jasné, která čára je nejdelší – nebo se z jakéhokoli důvodu přizpůsobí názoru skupiny.

V průběhu dvanácti experimentů se přibližně 75 % účastníků alespoň jednou přizpůsobilo názoru skupiny. Naproti tomu v kontrolní skupině, kde na účastníky nebyl vyvíjen žádný tlak ke konformitě, uvedlo nesprávnou odpověď méně než 1 % účastníků.

Když byli nevědomí subjekty dotázáni, proč se chovají konformně, uvedli dva důvody: Protože se chtěli začlenit do skupiny (normativní vliv) a/nebo proto, že věřili, že skupina musí být nějakým způsobem informovanější než oni (informační vliv), což prozrazovalo nedostatek sebevědomí k nesouhlasu.

Aschův experiment konformity je jedním z mnoha experimentů v sociální psychologii tohoto typu, které i nadále poukazují na sílu *skupinového tlaku*, jak se projevuje v mnoha oblastech společenského života.

Podobně, a v tomto ohledu konkrétněji ve vztahu ke *skupinové identitě*, existuje fenomén označovaný jako „komunální posilování“ (communal reinforcement). Ten byl v nedávné době názorně ilustrován například nepodloženým závěrem, že Donald Trump vyhrál americké prezidentské volby v roce 2020. Komunální posilování je jev, při němž určitá myšlenka, pokud je v rámci dané „vlastní skupiny“ (in-group) nebo komunity dostatečně často opakována, začne být vnímána jako skutečnost. Tento fenomén je samozřejmě velmi rozšířeným nástrojem propagandy založené na opakování, zejména v politické oblasti, kde se zároveň propojuje se sklony potvrzovat předsudky.

Vzpomínka na povstání a invazi do Kapitolu Spojených států 6. ledna 2021, kdy byla spousta lidí bez jakýchkoli pádných důkazů vedena k přesvědčení, že Trumpovi byly volby ukradeny, ukazuje inherentní sílu této situace a zdůrazňuje sílu narativů podnícených *skupinovým myšlením a komunitním posilováním*.

V této souvislosti se „pravda“ stává *sociálním*, nikoli *racionálním* výsledkem, a je to pravděpodobně největší brzdicí síla, které jako civilizace čelíme, pokud jde o rozvoj znalostí a systémů víry.

Ačkoli mechanismy, které za tím vším stojí, skutečně zahrnují kulturní faktory, jako je pověst a pocit bezpečí ve vztahu k tomu, jak je člověk vnímán ostatními, nepochybně jsou v této souhře zásadní také mechanismy vycházející z *behaviorální biologie*. Evoluce nás naprogramovala k tomu, abychom vyhledávali a vytvářeli sociální vazby s ostatními lidmi, a tím také abychom usilovali o začlenění do skupiny a toto začlenění si udržovali.³ Způsob, jakým navazujeme vztahy s ostatními a jak ostatní jednají vůči nám, aktivuje základní evoluční uspořádání, přičemž naše mysl obsahuje určité vrozené sociální očekávání.

Ačkoli to na nás může mít mimořádně silný vliv zejména v našich formativních letech – jak dokládá skutečnost, že kojenci postrádající přímý lidský sociální kontakt a emocionální vazbu mohou trpět závažnými psychickými i fyzickými následky – v žádné fázi našeho života nejsme zcela odděleni od ostatních lidí a v konečném důsledku od skupin, protože náš mozek je utvářen sociálně. Samozřejmě se nejedná o otázku předurčení, ale o predispozici.

Sociální izolace a pocity odmítnutí mohou způsobit nejen emocionální bolest, ale také dlouhodobé neurózy a patologie, což zdůrazňuje skutečnost, že v obecném biologickém uspořádání lidských bytostí se očekává, že se v našich životech objeví sociálně související zážitky, které zajistí pozitivní fyzické a duševní zdraví – ale také existují zážitky, které by se ze stejného důvodu prostě neměly objevovat.⁴ Sečteno a podtrženo, naše společenská schopnost a pocit *sociálního začlenění* mají silný vliv na naše zdraví, přesvědčení a chování, jak ukazuje i studie na primátech.⁵

Například výzkum ukázal, že náš nervový systém ve skutečnosti reaguje poměrně dramaticky na zkušenost s odsouzením nebo ostrakizací *skupinou* kvůli protichůdným přesvědčením – je to jakýsi reflex. Neurobiolog Vasilij Klučarev uvádí, že „odchylka individuálního názoru od chování (názorů) skupiny je nervovým systémem interpretována jako behaviorální chyba nebo ‚chyba v predikci odměny‘, což spouští proces změny chování na základě dopaminergního mechanismu posilovacího učení.“⁶

Bylo také zjištěno, že sociální nebo skupinové odmítnutí sdílí somatosenzorické reprezentace s fyzickou bolestí. Studie pomocí funkční magnetické rezonance (fMRI) ukázaly, že v podstatě stejné oblasti mozku se aktivují jak při prožívání *fyzické bolesti*, tak při *emocionální bolesti* vyvolané sociální zkušeností. Ačkoli je to intuitivně pochopitelné, protože o emocionálním zranění způsobeném druhým člověkem hovoříme jako o „bolesti“, nově se objevující biologické důkazy naznačují, že tato skutečnost je mnohem méně metaforická, než se dříve předpokládalo.⁷

Co to znamená ve vztahu k tomu, čemu se lidé v rámci „války příběhů“, které čelíme, rozhodují věřit, je skutečnost, že lidé se zdají být uvězněni v určitém druhu konfliktu loajality – pro který jen obtížně hledáme přesnější označení – v důsledku toho, jakým způsobem jsme nastaveni reagovat na sociální podněty, a to jak prostřednictvím naučených procesů, tak biologických mechanismů. V abstraktní rovině můžeme zůstat loajální k procesu *objektivního uvažování* v maximální možné míře bez ohledu na to, jaké důsledky mohou naše závěry mít pro naše *společenské postavení, pověst, vztahy a emocionální pohodlí*. Nebo se můžeme dobrovolně či podvědomě nechat přesvědčit, abychom se přizpůsobili kolektivnímu konsenzu na základě potřeby přijetí *skupinou* a souvisejících normativních systémových vlivů.

Nejhorší ze všeho je, že většina lidí si neuvědomuje své vrozené reakční sklony, ať už z kulturního nebo biologického hlediska, a proto si neuvědomuje automatickou povahu kterékoli z těchto sil.⁸

Tuto tendenci můžeme dnes v reálném čase pozorovat v podobě vzestupu nového typu dynamické, přesvědčovací a masové skupinové interakce – sociálních médií. Prostřednictvím tohoto nového komunikačního systému se zdá být velmi možné, že přesvědčení nezaložená na důkazech se vyvinula do formy, která je svým rozsahem možná bezprecedentní a nepředvídatelná, přičemž se stala imunní vůči protichůdným racionálním vlivům.⁹

Ačkoli teistická víra a další formy anti-vědeckých, na víře založených tradičních ideologií spolu s mystickými představami a dalšími, provází lidstvo již velmi dlouhou dobu, dovolil bych si tvrdit, že společnost nyní vstupuje do období, kdy je velmi zranitelná vůči novým dezinformacím posilovaným těmito mocnými mechanismy iracionálního skupinového myšlení.¹⁰

Jedním z důvodů je skutečnost, že civilizace čelí tlaku způsobem, jaký v dějinách lidstva dosud neměl období. Pokud budou současné trendy pokračovat bez nápravy, historikové mohou toto období označit jako „velký zvrat“. Nikdy v dějinách lidstva se nestalo, aby civilizace nejprve rozšířila své vědecké a technické poznání a následně díky němu zvýšila materiální produkci a životní úroveň, jen aby tento trend nakonec vyvolal ekologický úpadek, který způsobil vznikající nedostatky a omezení, jež tento další rozvoj ve skutečnosti brzdí.¹¹

Jinými slovy, dlouhou dobu jsme kráčeli po cestě materiálního ekonomického rozvoje s rostoucí produkcí, což vedlo k výraznému růstu populace a zároveň ke vzniku obecné kultury spotřeby a hromadění majetku v důsledku povahy našeho ekonomického systému. Nyní však začínáme narážet na limity tohoto růstového trendu, a to vlivem samotného ekosystému, protože současné uspořádání společnosti je ze své podstaty neudržitelné – jak již dlouhodobě tvrdím.¹²

Když spojíte vznikající *ekologickou krizi s krizí socioekonomické nerovnosti* – krizí, která je kořenem většiny napětí mezi skupinami ve světě, a to jak na národní, tak i domácí úrovni – vyvstane velmi bezútěšný obraz, zejména vzhledem k tomu, jak se obě uvedené krize vzájemně doplňují a posilují.

Na základě současných trendů je zřejmé, že pokud budou současné trendy „běžného fungování“ („business as usual“) pokračovat v nezměněné podobě, lze očekávat dramatický pokles životní úrovně mnoha lidí. Vzhledem k tomu, že všechny systémy podpory života vykazují známky úpadku a dochází jen velmi málo k proaktivním technickým návrhům nebo ekonomickým změnám, které by změnily kurz, neexistuje v tuto chvíli žádný rozumný důvod k pozitivnímu pohledu na budoucnost z hlediska udržitelnosti.

Není účelem tohoto článku argumentovat o hloubce takového závěru, ale musím říct, že kdokoli, kdo dnes předpokládá pozitivní budoucnost, aniž by zohlednil skutečnost, že k vytvoření prostředí a tedy i společenské rovnováhy jsou zapotřebí obrovské socioekonomické a průmyslové změny, je prostě zaslepený popírač reality.

Nyní tuto otázku otevírá proto, že s rostoucími environmentálními stresory a sílícím tlakem na společenskou strukturu budou přicházet hluboce destabilizující sociologické důsledky – proces, jehož počátky již začínáme pozorovat.¹³ Z psychologického hlediska všichni víme, jak iracionálně se člověk může začít chovat, když je vystaven velkému stresu, kdy tělem proudí biologické hormony narušující jasnost myšlení.

Zkušenosti spojené s vysokou mírou stresu mají jen zřídka kdy souvislost s racionálním uvažováním. Silně stresující situace mají tendenci aktivovat naše primitivnější mechanismy „bojuj, nebo uteč“ spojené s evolučně staršími částmi mozku, což vede k impulzivnějšímu, krátkozrakému, reaktivnímu, sobečtějšímu a méně společensky ohleduplnému chování. S ohledem na to zvažme důsledky situace, kdy takovému kolektivnímu stresu čelí velké množství lidí, a jak v jeho důsledku může vzniknout „šílenství davů“. Jak ukazuje Charles Mackay, autor knihy *Mimořádné populární bludy a šílenství davů* (*Extraordinary Popular Delusions and the Madness of Crowds*), jakmile se určité vzorce chování dají do pohybu, může následně velmi silným způsobem převzít kontrolu *stádové chování*.¹⁴

Vzestup „konspirační kultury“ a iracionální nedůvěra vůči existujícím institucím a zavedeným narativům jsou částečně důsledkem dlouhodobého působení stresových vlivů, které vytvářejí určité specifické sociologické podmínky.

Generace formované nedostatečným vzděláváním, absence ekonomického a sociálního zabezpečení, pocity přehlížení a konkurenčního útlaku či fanatismu zesílené starou evoluční zátěží související s naší vrozenou sociální povahou vytvořily podmínky pro to, co by bylo možné označit jako „post-pravdivou realitu“ (post-truth reality). Ta naznačuje skutečný úpadek integrity našich přesvědčení, podporuje další společenské rozdělování a vede ke ztrátě společného zaměření, které je dnes nezbytné k mobilizaci úsilí o řešení problémů správným směrem.

To vše vede k závěru, že, jak bude dále rozvedeno, okrajoví zastánci konspiračních přesvědčení nezaložených na důkazech vznikají jako určitý společenský vedlejší efekt. Jsou to svého druhu „odchylky“, chcete-li, podobně jako se Spojené státy již po mnoho let potýkají s problémem hromadných střelb. Proč takový jev vzniká? Jak se tito lidé utvářejí? Proč dochází ve Spojených státech k většímu počtu veřejných hromadných střelb než ve zbytku světa? Odpověď opět spočívá ve společenských podmínkách, kdy určitá nepředvídatelná část populace, zranitelná vůči některým aspektům těchto podmínek, bude se statistickou pravděpodobností tíhnout k takovému jednání.

Totéž platí pro *konspirační kulturu*. Otázkou pak je, co definuje a udržuje daný předpoklad, a jak ho můžeme v případě potřeby změnit?

Skutečný zločin, nebo okrajová konspirace?

Pokud jde o obecné téma kriminálních spiknutí, neboli toho, co je dnes v hanlivém a příliš zobecňujícím označení všeobecně známé jako „konspirační teorie“, mám jedinečnou zkušenost. V roce 2007 jsem vytvořil živé umělecké představení s názvem „Zeitgeist“. Jednalo se o dvouhodinové scénické multimediální dílo, které nikdy nebylo určeno ke zveřejnění. Jako klasicky vzdělaný perkusionista a skladatel fascinovaný provokativními myšlenkami překračujícími běžně přijímané předpoklady jsem vytvořil a uvedl „Zeitgeist“ během šesti bezplatných večerních představení přístupných veřejnosti na dolním Manhattanu pro skupiny nic netušících turistů.

Pracoval jsem jako nezávislý střihač videa a hudební skladatel pro různé reklamní agentury v New Yorku a zároveň jsem se věnoval dennímu obchodování na akciových trzích. Neměl jsem žádný záměr stát se filmařem nebo autorem a už vůbec ne aktivistou. Prostě jsem, jako všichni ostatní, hrál hru zvanou podnikání a snažil se navýšit svůj investiční kapitál natolik, abych mohl výnos kolem 12 % ročně, kterého jsem dosahoval obchodováním na burze, proměnit v příjem, ze kterého by se dalo žít. To by mi konečně umožnilo opustit práci v reklamě a financovat své hudební a umělecké zájmy. Takový byl tehdy můj životní plán.

To vše se však po projektu *Zeitgeist* poměrně dramaticky změnilo. Přítel, který se zúčastnil původního živého vystoupení *Zeitgeist*, mě přesvědčil, abych nahrál jeho nezpracovaný zvukový a obrazový záznam na Google Video. V roce 2007 byla služba Google Video jedinou bezplatnou online platformou, která umožňovala zveřejňovat celovečerní filmy. YouTube bylo tehdy teprve v počátcích a většinou sloužilo především pro patnáctiminutová „kočičí videa“. A tak jsem bez většího přemýšlení nahrál dílo na Google Video jako jakýsi archiv. Nikdy jsem ho nijak nepropagoval.

Jakmile se dílo dostalo online, z důvodů, které dodnes neznám, upoutalo pozornost veřejnosti a stalo se extrémně virálním. A to v době, kdy samotný pojem „virální“ ještě ani nebyl běžnou součástí našeho slovníku. Během prvního roku jej zhlédlo přibližně 50 milionů lidí. Musel jsem proto narychlo vytvořit webové stránky, skrýt své jméno, najmout právníka a postupně řešit, jak neskončit úplně zničen žalobami, protože jsem nevlastnil většinu záběrů, které se ve filmu objevovaly. Náhle se tak *Zeitgeist*, původně živé umělecké představení, proměnil v *Zeitgeist: The Movie*, jak je známý dnes – dílo, které si stále udržuje značnou popularitu, řadu let bylo dostupné na Netflixu, získalo ocenění a bylo přeloženo do více než 60 jazyků a dalších formátů.

Dílo se skládalo ze tří částí, které spojovalo ústřední téma sociální mytologie. První část se zabývala komparativní religionistikou a tím, jak kořeny židovsko-křesťanských náboženství ve skutečnosti vycházejí z pohanských tradic. Druhá část byla jakýmsi sestřihem mnoha dokumentárních filmů o 11. září 2001, které zpochybňovaly oficiální výklad událostí. Třetí část se věnovala méně známým dějinám souvisejícími s penězi, bankovním systémem, zneužívanými finančními krizemi, ekonomikou válkou a spekulacemi ve vztahu k orwellovským představám o totalitním sledovacím státu.

Kolem filmu *Zeitgeist: The Movie* se vedlo mnoho debat a zároveň do něj bylo promítáno mnoho různých interpretací, přičemž z něj byly vyvozovány závěry, které jsem já sám ve skutečnosti nezamýšlel. Z hlediska vnímání filmu širokou veřejností byl označován za okrajový, laciný „konspirační“ film a spojován s lidmi jako jsou Alex Jones, David Icke a další. Míra osobních útoků, kterým jsem v průběhu let čelil, byla velmi intenzivní, přičemž většina kritiků ve skutečnosti nerozuměla tomu, kdo jsem jako člověk a proč byl film vůbec vytvořen.

Následně, když jsem si uvědomil, co se děje, a vzhledem k tomu, že se o mě začala zajímat velká část veřejnosti, změnil jsem směr a vytvořil dvě pokračování. Tato pokračování se odklonila od tématu kriminální korupce a místo toho se zaměřila na řešení společenských problémů, zejména ekonomická řešení, což je dodnes oblast mého hlavního zájmu, nejvýrazněji vyjádřená v mé knize z roku 2017 *The New Human Rights Movement*. Také jsem založil *Hnutí Zeitgeist*, které bylo svého času registrováno jako nezisková organizace podle ustanovení 501(c)(3) ve snaze využít a usměrnit tento masový zájem a pracovat na podpoře společenské změny prostřednictvím ekonomického vzdělávání.

Důvod, proč to všechno zmiňuji, je poukázat na skutečnost, že jsem hovořil doslova s tisíci lidmi během veřejných akcí po celém světě a v průběhu let jsem odpovídal na doslova desítky tisíc e-mailů týkajících se *Zeitgeist*. Setkal jsem se s obrovským množstvím různých typů osobností a způsobů pohledu na svět včetně těch obávaných „konspiračních teoretiků“, jak je označují média. Na rozdíl od akademiků, kteří sedí za stolem a teoretizují o tom, proč někteří lidé inklinují k takzvaným „konspiračním teoriím“, jsem byl pravděpodobně více než kdokoli jiný přímo v terénu – a slyšel jsem už všechno.

Začal jsem chápat takzvanou „okrajovou skupinu“, ať už pravicovou nebo levicovou. Ve skutečnosti mám velkou míru soucitu a porozumění pro lidi, kteří se stali oběťmi přesvědčení, jež jsou nakonec nepodložená, protože chápu, odkud tato přesvědčení vycházejí. Bez ohledu na to, jak zásadně můžeme s někým v určité otázce nesouhlasit, musíme mít na paměti, že všechno, čemu věříme, se nějakým způsobem učíme – a každý z nás je zranitelný. V tomto smyslu jsme všichni oběťmi kultury, ať už si to chceme přiznat, nebo ne.

Jeden z pozoruhodných problémů moderního zavedeného kulturního rámce – které vede k nálepkování takzvaných „konspiračních teoretiků“ – spočívá v tom, co lze nejlépe označit jako *intelektuální předsudek*. Všichni známe podobu předsudků v podobě rasismu, sexismu, homofobie a dalších forem. Předsudek obecně spočívá v tom, že jsou celé skupině lidí na základě předsudků připisovány určité domnělé vlastnosti. *Intelektuální předsudek* funguje stejným způsobem. Je pravda, že existují naučená schémata (neboli mentální rámce), která vytvářejí rozsáhlé systémy vzájemně propojených přesvědčení. Právě proto se určité soubory názorů obvykle vyskytují společně. Nejde o izolovaná přesvědčení, ale o přesvědčení propojená vzájemnými vztahy, která dohromady tvoří systém. Jinými slovy, je pravda, že některá přesvědčení mají tendenci vést k dalším. Tento jev však neopravňuje k otevřenému pohrdavému odmítání nebo odsuzování lidí jen proto, že zastávají určitý názor, který není v souladu s hlavními společenskými mainstreamovými narativy.

Pohrdavě někoho označit za „konspiračního teoretika“, jak je tento pojem dnes definován populární kulturou jako „nepravdivé závěry týkající se tajných spiknutí mocných skupin usilujících o nekalé cíle“, může být v některých případech oprávněné, například u člověka, jako je Alex Jones. Celý jeho ekonomický základ byl založen na

převážně prokazatelně klamných příbězích vytvořených tímto způsobem, což z něj prostřednictvím přímého šíření strachu a paranoie udělalo multimilionáře.

Problém je v tom, že mainstream jen málo rozlišuje mezi skutečnými kriminálními událostmi – kde důvěryhodní kritici mohou nesouhlasit s oficiálním narativem, jako je atentát na Johna F. Kennedyho v roce 1963 – a metamagickými spekulacemi hraničícími s bludem, jako je Qanon, zinscenovaný případ Sandy Hook, Pizzagate a další. I když není cílem tohoto článku diskutovat o jakékoli známé „konspirační teorii“, můžeme provést kvalitativní srovnání v celém spektru.

Atentát na Johna F. Kennedyho se setkal s kritiky ze všech oblastí respektované akademické obce, o čemž svědčí stovky knih a rozsáhlé analýzy provedené v kontextu balistiky, forenzní vědy, lékařské analýzy, mezilidských vztahů a dalších oblastí. Na konci 70. let dokonce Výbor pro atentáty Sněmovny reprezentantů Spojených států dospěl k závěru, že JFK byl „pravděpodobně“ zavražděn v důsledku spiknutí – s více než jedním střelcem.¹⁵ Tímto nechci vyjádřit osobní názor na debatu, ale poukázat na její hloubku.

Přesto je to – navzdory složitosti a hloubce takového skutečného vyšetřování kriminální události – stále běžně prezentováno v článcích pojednávajících o „konspiračních teoreticích“ jako něco rovnocenného s něčím tak hluboce nepodloženým, jako je konspirační teorie QAnon, v níž jakási záhadná internetová osoba tvrdí, že odhaluje tajemství podzemní pedofilní sítě řízené mocnými lidmi, přičemž Donalda Trumpa vnímá jako zachránce, který ji má ukončit.

Smyslem celé této argumentace je říci, že skutečné kriminální vyšetřování možného spiknutí souvisejícího s atentátem na Johna F. Kennedyho by se vůbec nemělo stavět na stejnou úroveň jako okrajové, zcela ničím nepodložené spekulace typu QAnon a podobných hnutí. Jde o dvě zcela odlišné věci.

Důsledkem tohoto přílišného zobecňování je vytváření kategoriálních hranic *veřejné debaty* prostřednictvím společenského tlaku. Protože naše mysl přirozeně seskupuje myšlenky do kategorií či „škatulek“ (schémat) a vytváří mezi nimi souvislosti, máme heuristickou tendenci utvářet si názory a vyvozovat závěry o celých „škatulkách“ zdánlivě souvisejících myšlenek, namísto jejich individuálního posuzování.

Pokud jsou lidé vedeni k tomu, aby se vyhýbali *kritickému přemýšlení* o určité otázce tím, že je automaticky zařazována do stejné kategorie jako jiné otázky, pak je mnohem snazší odvést pozornost veřejnosti tím, že se odsoudí celá tato kategorie jako celek. Volně řečeno, v běžné terminologii sociologie zabývající se *mocenskou hierarchií* by takový přístup byl označován jako „hierarchii posilující“, na rozdíl od přístupu „hierarchii oslabujícího“.¹⁶

Jevy posilující společenskou hierarchii jsou víceméně totožné s mechanismy, které zachovávají stávající mocenské uspořádání, tedy přispívají k tomu, aby zůstávalo

nezpochybněno. Pro mocenský systém, jako je vláda nebo korporace, není výhodné čelit veřejnému odporu vůči tomu, co sama prohlašuje za pravdivé. Mít k dispozici mechanismus, který potlačuje a omezuje debatu o tom, co má a nemá být bráno vážně, a zároveň vytvářet prostředí výsměchu a veřejného ponižování pro ty, kteří se odváží takové názory zpochybňovat, představuje silný nástroj k posilování *hierarchie* a zachování *moci*.

Pojmy „konspirační teorie“ a „konspirační teoretik“ tento účel plní velmi dobře, protože takové kategoriální nálepkování a projevy intelektuálních předsudků jsou již dlouhou dobu součástí způsobů, jimiž různé instituce ovlivňují veřejné mínění.

Pokud mluvíte o domnělých problémech v oficiálním výkladu atentátu na Johna F. Kennedyho, jste automaticky stavěni na stejnou úroveň jako příznivec QAnon nebo zastánce teorie o ploché Zemi. Bez ohledu na to, jak tato tendence vznikla, je výsledkem mechanismus omezující debatu o kontroverzních tématech prostřednictvím hrozby, že budete považováni za nekompetentního nebo za člověka „mimo realitu“, čímž se vytvářejí podmínky pro společenské odsouzení nebo ostrakizaci. Průměrný člověk, který to vnímá, se od podobných témat instinktivně distancuje ze strachu z kritiky, což slouží jako forma *společenské kontroly*.

Základy a rámec konspiračního myšlení

Pokud pomineme zneužívání nálepky „konspirační teorie“ jako zbraně pro účely ochrany establishmentu, jak bylo zmíněno, je vzestup *konspirační kultury* v kontextu skutečné víry nezaložené na důkazech nepochybně nebezpečnou silou. Ve skutečnosti bych tento nově vznikající problém srovnal s náboženským extremismem.

V této části se zaměřím na některé běžné charakteristiky iracionálních konspiračních závěrů a zároveň poukážu na to, jak povaha moderní společnosti vytvořila toxické společenské podmínky, které zajišťují přetrvávání těchto iracionálních přesvědčení.

Podle mých zkušeností se v obecném schématu *konspirační kultury* pravidelně opakují tři věci:

- (1) Okamžitě se objevuje nedůvěra a odmítání mainstreamových zavedených narativů. Mnozí lidé v *konspirační kultuře* se často považují za kriticky myslící jedince. Je však rozdíl mezi tím, když člověk skutečně sám zkoumá určité téma, vyrovnává se se svými vlastními kognitivními zkresleními a dospěje k vlastnímu závěru bez ohledu na to, odkud původní tvrzení pochází, a tím, když jednoduše odmítne nějakou informaci jen proto, že se mu nelíbí její zdroj. Na procesu, kdy člověk něčemu nevěří pouze kvůli původu této informace, není nic kritického.

Obvinění z „falešných zpráv“ se stalo prostředkem, kterým zaujatí lidé odmítají informace, jež jsou v rozporu s jejich *názory*. Klasickým moderním příkladem tohoto jevu je samozřejmě právě fenomén „falešných zpráv“ („fake news“). Ačkoli tento

pojem někteří politici konkrétně využívali jako propagandistický nástroj k ochraně vlastních zájmů, stále zůstává široce přijímaným předpokladem, který lidem umožňuje psychologicky se chránit před informacemi odporujícími jejich přesvědčení.

Ačkoli existují dobré důvody pro skeptický přístup k mainstreamovým médiím, protože jejich komerční a politické vazby přirozeně vytvářejí pevné hranice *veřejné debaty* a zároveň podporují zaujatou loajalitu vůči *ideologiím* a *ekonomickým zájmům*, úplně odmítat tok informací je jednoduše intelektuálně nezodpovědné.

Když se člověk setká s relevantní informací, je rozumné a pečlivé ověřit ji z více zdrojů, aby si mohl vytvořit informovaný názor, místo aby automaticky důvěřoval jedinému zdroji. Lidé zakotvení v *konspirační kultuře* mají naopak tendenci izolovat se od informací, které jsou v rozporu s jejich přesvědčením, a zároveň neustále vyhledávat potvrzení vlastních předpokladů, jak bylo zmíněno výše.

- (2) Povrchním asociacím je iracionálně přikládána nepřiměřená váha. Ve sdíleném schématu, které je společné pro *konspirační kulturu*, jsou chybné, přehnané a povrchní asociace obrovské. Funguje to takto: Analyzuje se nějaká událost, instituce nebo podobně a místo holistického pohledu na situaci se vyhledá a využije jakákoli asociace vnímaná jako hanebná bez ohledu na to, jak malá je, a vše se předefinuje pouze na základě této často jediné asociace.

Například: George Soros. Soros je již dlouhou dobu terčem paranoidní kritiky, kterou šíří lidé jako Alex Jones a jeho početné publikum. Ať už člověk hodnotí Sorosovu filantropickou činnost kladně nebo záporně, mýtus o jeho údajném zájmu o ovládnutí světa, socialismus, eugeniku nebo cokoli jiného už v této chvíli žije svým vlastním životem.¹⁷

Mají bohatí a mocní lidé jako Soros vliv? Samozřejmě, a to nepřiměřeně velký a demokraticky nekontrolovaný. Dlouhodobě kritizují filantropii miliardářů, protože obchází snahu společnosti demokratizovat rozhodování o záměrech a prioritách. Proč by měl mít například Bill Gates možnost téměř jednostranně ovlivňovat zdravotní stav jiného národa, ať už v pozitivním, nebo negativním smyslu?¹⁸

Mimochodem, každému, kdo věří v nějaký druh demokratického sebeurčení, by mělo vadit, že bohatí lidé, kteří se obvykle vyhýbají placení daní, si pod rouškou charity zakládají ze svého obrovského bohatství vlastní vlivné mini-vlády. Problém není v konkrétním jednotlivci, ale v samotném nedemokratickém společenském rysu.¹⁹

Nicméně to, co se v *konspirační kultuře* stalo v souvislosti se samotným Georgem Sorošem, je jednoduše bizarní. Jde o to, že pokud je Soros vnímán jako jakkoli zapojený do určité záležitosti bez ohledu na to, jak vzdálená nebo nepodstatná tato souvislost je, *konspirační kultura* jeho zapojení přikládá nepřiměřeně velkou váhu.

Pokud například Soros věnuje peníze nějaké iniciativě, jako je hnutí Black Lives Matter, najednou se tvrdí, že Soros „vlastní“ BLM, jako by tato agenda byla od nynějška jeho vlastní.

Opět nejde o to zlehčovat Sorosovo ego ani jeho známé finanční zločiny a podobně. V *konspirační kultuře*, zejména u konzervativní pravice, se z něj jednoduše stal mýtický strašák, a to bez pádného důvodu.

Pokud jde o povrchní asociace, mám podezření, že většina lidí zná snad nejznámější termín v *konspirační kultuře* – Nový světový řád (NWO).²⁰ Pokud tento běžný výraz vyhledáte, najdete obrovské množství konspiračních spekulací týkajících se teorií o ovládnutí světa.

Ačkoli tento výraz v minulosti okrajově použili lidé jako George H. W. Bush, původ tohoto pojmu sahá až k H. G. Wellsovi a jeho knize s názvem (uhodli jste): *Nový světový řád*. Zajímavé je, že v této knize není nic ani vzdáleně zlověstného, pokud tedy samotné předkládání teorií ve snaze podpořit světový mír nepovažujeme za myšlenkový zločin. H. G. Wells byl společensky angažovaný autor známý především díky vědeckofantastické literatuře, který se však věnoval také psaní teoretických a faktografických děl. Kniha *Nový světový řád* napsaná v roce 1940 na počátku druhé světové války se zabývá myšlenkami, jak zabránit budoucím válkám a vytvořit mírové soužití.

Jak tedy mohla tato kniha o míru vyvolat tolik paranoie? Opět se některým aspektům přikládá nepřiměřená váha.

Jedním z problémů bylo, že tato myšlenka byla považována za socialistickou, protože naznačovala zásadní změnu způsobu, jakým svět funguje. Přirozeně se i dnes stále setkáváme s touto iracionální *protisocialistickou ideologií* u lidí, kteří obecně neznají historii *socialismu* ani by ho pravděpodobně nedokázali ani definovat, protože jejich pohled je formován *pro-kapitalistickou* propagandou. Odpůrci *Nového světového řádu* jsou ve své podstatě zakořeněni v *pro-kapitalistické* zaujatosti zaměřené na takzvanou „svobodu“.

Dalším problémem je, že Wells hovořil o určité formě „světové vlády“ ve smyslu globální spolupráce, což je v *konspirační kultuře* zaměřené proti *Novému světovému řádu* považováno za naprosté tabu. Důvodem je běžně rozšířená představa, že lidské bytosti budou vždy zkaženy *mocí*, bez ohledu na společenské podmínky. Pro tuto subkulturu je také typická hluboce zakořeněná víra v národní suverenitu a Wells tuto tradici zpochybňoval. Jak se jen opovažuje!

Cílem tohoto článku není diskutovat o hodnotě Wellsových myšlenek v daném díle, ale poukázat na jejich „spouštěcí“ body. Stejně jako jakékoli zapojení George Sorose vyvolává v *konspirační kultuře* varovné signály z důvodů, které jsou obecně neobhajitelné, i jakákoli zmínka o „socialismu“, „kolektivismu“ nebo „světové vládě“,

bez ohledu na to, jak jemný, nuancovaný nebo logický je daný kontext, je automaticky vnímána jako něco škodlivého a je jí přikládána nepřiměřená váha.

Mimochodem, globální problémy ze své podstaty vyžadují globální shodu a v mnoha případech některé problémy jednoduše nelze vyřešit z čistě vnitrostátního, nacionalistického pohledu. Je zapotřebí určité míry globální spolupráce a právě to Wells ve skutečnosti říkal, na rozdíl od vykonstruovaného mýtu, že jakási zlovlná skupina „iluminátů“ bude někde v horách sedět a ovládat celé lidstvo.

- (3) Třetí společná charakteristika v rámci schématu *konspirační kultury* se jednoduše týká toho, které události a instituce vyvolávají konspirační neurózu. To je celkem zřejmé v tom, že instituce musí být neúměrně mocná a událost musí mít neúměrný dopad. Atentáty, teroristické události, dramatické politické události, zdravotní krize, ekonomické krachy, stejně jako velké instituce, například FDA, Organizace spojených národů, Světová banka, Mezinárodní měnový fond, velká společenská hnutí a další – to vše jsou přirozené magnety pro konspirační interpretace.

Ačkoli psychologové „od stolu“ často tvrdili, že lidé tíhnou k mylným *konspiračním teoriím* kvůli určité nedůvěře v jednoduchá vysvětlení, tedy kvůli pocitu, že někdo jako „osamělý šílenec“, například Lee Harvey Oswald, „přece nemohl zabít nejmocnějšího člověka na světě“ (JFK), ve své zkušenosti jsem nikde neviděl, že by tento argument byl potvrzen, ani jsem pro něj nenašel skutečný akademický základ.

Spíše naopak: V *konspirační kultuře* platí, že čím větší je daná událost nebo instituce, tím větší může mít dopad, a proto se jednoduše předpokládá, že za ní může stát nějaký vyšší zájem, který z pozadí tahá za nitky za určitým cílem. Například během posledního roku jsem obdržel mnoho e-mailů o tom, že by Covid-19 mohl být plánovanou, dokonce „operací pod falešnou vlajkou“ vyvolanou událostí. Ačkoli se vždy snažím zachovávat otevřenou mysl, pravdou je, že neexistují žádné důkazy podporující takovou myšlenku a ani jako spekulace není logická.

Ve skutečnosti lidstvo už dlouhou dobu balancuje na hranici tohoto druhu problému se „superchřipkou“ a dokonce i kdyby byla pravda, že virus pocházel z laboratoře, nic by to neměnilo na očekávání, že k podobným událostem může docházet. Ve skutečnosti bychom z čistě statistického hlediska měli být spíše překvapeni, že se dosud neobjevilo více podobných „superchřipek“ vzhledem k rychlému úbytku biodiverzity, který odhaluje a narušuje ochranné prvky našeho ekosystému.²¹

Masová střelba na základní škole Sandy Hook dne 14. prosince 2012 vyvolala mnoho iracionálních *konspiračních teorií*, z nichž některé vycházely z představy, že jejich cílem je zavedení omezujících zákonů týkajících se zbraní. Zdravá skepse je dobrá věc, ale *konspirační kultura* ji často dovádí do krajnosti. Klasickou případovou studií může být škodlivý narativ kolem události v Sandy Hook, který zahrnoval tvrzení o údajných „krizových hercích“ a další podobné konstrukce. V konzervativních kruzích je také běžným tématem představa, že násilné události spojené se zbraněmi

jsou zinscenované nebo zmanipulované s cílem využít je jako záminku k odebrání zbraní Američanům.

Lidé v *konspirační kultuře* se proto stávají těmito narativy předem ovlivnění a následně začínají vyhledávat a nacházet okolnosti, které tyto narativy podporují, i když jsou zcela založené pouze na povrchních souvislostech, a tudíž bez skutečného opodstatnění. Sociální přednastavení těchto přesvědčení souvisejících s hodnotovým systémem posílené společenským utvrzováním a skupinovým myšlením tvoří základ, na němž vzniká konspirační paranoia. To je pravděpodobně důvod, proč byla vágnost QAnon tak účinná. Právě tato vágnost umožňuje lidem, kteří byli určitým způsobem nasáklí, promítat své předpoklady do svého okolí.

- (4) S ohledem na výše uvedené se poslední otázka, kterou je třeba v této části probrat, týká širších společenských podmínek, které podporují iracionální přesvědčení konspiračního charakteru. Z hlediska rámce se jedná o dynamiku *skupiny proti skupině* už jen ze samotné podstaty této myšlenky. Je to klasický příběh typu *My vs. Oni*, který zároveň zdůrazňuje naši sociobiologickou podstatu, jak již bylo zmíněno dříve.

Na rozdíl od perspektivy *systémové vědy*, která nahlíží na svět jako na soubor nelineárních vzájemně propojených událostí, jejichž výsledky často nelze pochopit pouhým sečtením jednotlivých částí, je dynamika *skupina proti skupině* nejběžnějším způsobem, jakým se lidé snaží porozumět světu.

Stačí se jen podívat na politiku.

Politickou filozofii jsme kategorizovali do (většinou) dvou skupin – pravice a levice – a lidé v tomto rámci utvářejí své chápání světa. Jen zřídka je tato loajalita narušena, přičemž většina hlasování v Kongresu se do značné míry odehrává podél stranických linií. Tým proti týmu, firma proti firmě, politická strana proti politické straně, rasa proti rase, náboženské přesvědčení proti náboženskému přesvědčení – společenský vzorec „my proti nim“ je všudypřítomný. Proto není překvapivé, že existuje také abstrakce „moc proti moci“, která vytváří představu skrytých nebo tajných skupin pracujících proti běžné populaci – a z toho vycházejí iracionální konspirační předpoklady.

Ve světě, kde lidé nejsou vzděláváni k pochopení systémových důsledků, nezbyváá mysli nic jiného, než si vytvořit *skupinové identity*, aby se s tím vyrovnala. Například by se na veškeré utrpení ve třetím světě dalo pohlížet jako na úmyslný konspirační akt s cílem vyličit planetu, jak mnozí spekulují.

Pokud se však na fungování globální ekonomiky podíváte z pohledu *systémové vědy* a pochopíte její systémové dopady, uvědomíte si, že chudoba a předčasná úmrtí jsou ve skutečnosti přirozenými systémovými důsledky takového typu ekonomiky, jaký máme. Není k tomu potřeba žádné spiknutí. Systém nepotřebuje nějakou zlou

skupinu, která by tahala za nitky – systém zabíjí lidi ze své podstaty prostřednictvím nevyhnutelného důsledku *socioekonomické nerovnosti a chudoby*.

Jinými slovy, výsledky, které ve světě vidíme a o kterých se spekuovalo jako o konspiračních útocích nějaké mocné skupiny, jsou často ve skutečnosti přirozenými důsledky danými uspořádáním našeho sociálního systému. Vzhledem k tomu, že *systémová věda* není intuitivní, většina lidí to nevidí. Také nechápou, že když se zájmy sbíhají, není potřeba formální konspirace. Jinými slovy, pokud obchodní a političtí vůdci sdílejí stejné sobecké světonázory a cíle, jejich kolektivní záměr povede k výsledkům, které se zpětně mohou jevit jako něco, co bylo předem naplánováno.

To, co chci sdělit touto dynamikou „skupina proti skupině“ je, že právě v samotném sociálním systému nacházíme zárodky a kořeny *konspirační kultury*. Ve světové ekonomice založené na *konkurenci* „my vs. oni“, kde je samotné hrací pole nejen inherentně neustále vychýlené, ale také zahrnuto do stavu umělého nedostatku, jak diktuje kapitalistický model, proč bychom se měli divit, když je konkurenční antagonismus mezi skupinami povýšen na iracionální nebo metafyzický? Pokud lidé trpící stresem nechápou jeho původ, budou hledat vinu ve skupině.

Vezměme si rétoriku shromáždění bílých nacionalistů v Charlottesville ve Virginii v roce 2017, kdy se skandovalo heslo „Nenahradíte nás“. Kořenem tohoto hesla je myšlenka, že bílé rase hrozí vyhynutí, kterou prosazoval zejména spisovatel Renaud Camus, jenž propagoval myšlenku známou jako teorie „velké náhrady“²²

Když pomineme rasismus, koho tím vlastně myslí? Kdo je to „vy“? V představách bílých nacionalistů by to přirozeně mělo souviset s vládou, pravděpodobně s nějakým bohatým nebo politicky vlivným aktérem, například s Clintonovými, Sorosem nebo někým podobným.

Samotný tento předpoklad však vůbec nedává smysl, protože nárůst rozmanitosti obyvatelstva z hlediska etnického původu není výsledkem nějakého politického přepínače. Řídily jej ekonomické zákonitosti a zájmy určitých skupin, nikoli přesně vymezené politické záměry. Lidé migrují do USA za práci a práce, kterou poskytují – často levněji – soutěží s pracovní silou stávajícího obyvatelstva. Etnická rozmanitost se v rámci *tržního systému* stává stále přirozenějším jevem vzhledem k růstu populace a intenzivnějšímu mezinárodnímu cestování. Jinými slovy, ve větě „nenahradíte nás“ žádné skutečné „vy“ neexistuje. Je to iluze. A zároveň nebezpečná iluze, jak si někteří možná vzpomenou v souvislosti se střelbou v obchodním domě Walmart v roce 2019, kdy Patrick Crusius zabil 22 lidí a ve svém nenávistném protiimigračním manifestu, který napsal před útokem, zmiňoval teorii „velké náhrady“ (Great Replacement).

To vše proto, abychom řekli, že žijeme ve společnosti, která záměrně produkuje skupinový antagonismus, a to nejen jako vedlejší účinek, ale jako *systémovou funkci*. Sociologickým výsledkem je řada skupinových obviňování.

Na začátku tohoto článku cituji Fredericka Douglassa: „Tam, kde je odepřena spravedlnost, kde je vynucována chudoba, kde převládá nevědomost a kde je kterákoli třída nucena věřit, že společnost je organizovaným spiknutím s cílem utlačovat, okrádat a ponižovat, nebudou v bezpečí ani lidé, ani majetek.“ Všimněte si této pasáže: „... kde je kterákoli třída nucena věřit, že společnost je organizovaným spiknutím s cílem utlačovat, okrádat a ponižovat ...“ Toto pozorování nemohlo být psychologicky naléhavější. Sčítání z roku 2019 zjistilo, že jen v okrese Los Angeles žilo 58 936 bezdomovců.

Právě v tomto křehkém a nejistém společenském prostoru můžeme hledat kořen problému. Jaký ve vás naše společnost vyvolává pocit? Jak se podle vás cítí lidé bez domova, kteří spí na ulicích bohatých národů, pokud jde o otázku sociální spravedlnosti? Jak se cítí nekonečné zástupy dělníků, kteří se sotva užíví kvůli nízkým mzdám, možná neschopní založit odbory, a pracující žijící v neustálém stresu ohledně celkového sentimentu v třídním systému naší společnosti? Jak se cítí černoši ve Spojených státech, kteří se pomalu vymaňují z dlouhého období tvrdého útlaku, jen aby nadále sledovali opakované případy porušování práv, policejní násilí a další podobné jevy – pokud jde o důvěryhodnost a integritu národa, jehož jsou občany?

Stejně tak, jak se cítí spousta těch, kteří žijí v globální chudobě a sledují nekonečné plýtvání a úpadek Západu, když se zamýšlí nad globálním společenským řádem s americkým impériem u kormidla, které spotřebovává většinu světových zdrojů a produkuje většinu znečištění na obyvatele? ²³

Faktem je, že vzestup *konspirační kultury* není anomálií. Je to přímý, očekávaný důsledek obecné kultury a výsledné sociální psychologie orientované na *konkurenční ekonomický systém* založený na *nedostatku*, který nazýváme *kapitalismem*. Jak již bylo řečeno, máme co do činění se statistickými odchylkami nebo extrémny. Ne každý, kdo žije v dnešním ekonomickém systému, směřuje k extrémním názorům, stejně jako se ne každý teenager stane školním střelcem. Přesto jsou tyto vzorce statisticky konzistentní a dávají sociologický smysl, když se zamyslíme nad druhem *pobídek* a chování potřebných k přežití v *tržní ekonomice*.

Proto, i když je nepochybně potřeba vykonat mnoho práce v oblasti vzdělávání, zejména pokud jde o výuku *kritického myšlení* a lepší pochopení našich problematických společenských sklonů, jak bylo popsáno výše (kognitivní zkreslení, reakce limbického systému atd.), skutečným problémem je způsob, jakým je naše společnost organizována. Existence a přetrvávání *konspirační kultury* a podobných skupinově založených přesvědčení nepodložených důkazy jsou z velké části výsledkem základního nedostatku důvěry a společenského kapitálu v neustále soupeřivém a příliš konkurenčním kapitalistickém světě.

A jak bude tlak nadále narůstat, můžeme očekávat pouze to, že přitažlivá síla dezinformací a antagonismu mezi skupinami bude ještě sílit.

[1] In pop culture, the phrase "survival of the fittest" has often been interpreted as a function of competition in organisms. However, this interpretation is a misunderstanding, as "fittest" refers to any behavior that serves a survival or reproductive role. Since Darwin, the study of humanity's collaborative behavior has proven to be as important, if not more so, than the competitive aspect. Biologist Peter Corning, director of the Institute for the Study of Complex Systems, suggests in his book "Holistic Darwinism" that "one aspect of this more complex view of evolution is that both competition and cooperation may coexist at different levels of organization, or in different aspects related to the survival enterprise. There may be a delicately balanced interplay between these supposedly polar relationships" (Corning, 2005; p.38).

Also see: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0960982219303343> & <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/25708081/>

[2] The 1950s Solomon Asch — Conformity Experiment study is summarized here: <https://www.simplypsychology.org/asch-conformity.html> with further exposition here by: by psychology professor Philip Zimbardo.

[3] Notable research has been conducted by public health and addiction expert Dr. Gabor Maté. He states, "The human infant and toddler are highly vulnerable creatures, and emotional stresses of all kinds in the rearing environment can create long-lasting wounds in the psyche that a person will later try to soothe or numb with addictive behavior. In addition to things that do happen that shouldn't, like abuse, there are things that (developmentally speaking) ought to happen that don't. For instance, any sustained sense of emotional disconnection with the parenting figure — which can often occur when the parent is excessively stressed or preoccupied over a period of time — has the capacity to have this sort of impact, especially if the child is constitutionally very sensitive. In a stressed society like ours, with fewer and fewer supportive resources for parents, this is more and more common." [Source: Gabor Maté, "Addiction — Dr. Gabor Maté," 2016, <http://drgabormate.com/topic/addiction/>] Also see: Gabor Maté, *In the Realm of Hungry Ghosts* (North Atlantic Books, 2012).

[4] Also known as Kaspar Hauser Syndrome, there is a phenomenon in which extreme emotional deprivation leads to endocrinological disturbances that harm development and can even lead to death. The same phenomenon has been witnessed in feral children, who are often abused through social isolation. Some of these children can never learn to speak, in fact, because the critical learning period for language attainment was also never utilized.

See Robert Sapolsky, "Why Zebras Don't Get Ulcers" (New York: Owl Books, 2004), 103. & L. Eugene Arnold, "Childhood Stress" (New York: Wiley, 1990).

[5] Studies of social exclusion and the generation of anti-social or neurotic behaviors have been corroborated in many contexts, including primitive studies with nonhuman primates. A classic study of social isolation was the controversial Harlow monkey study, in which baby monkeys were left alone for up to one year from birth or repetitively separated from their peers and isolated in the chamber. These procedures quickly produced monkeys that were severely psychologically disturbed, and they were used as models of human depression.

[Source: Harry F. Harlow and Stephen J. Suomi, "Production of Depressive Behaviors in Young Monkeys," *Journal of Autism and Developmental Disorders* 1, no. 3 (1971): 246–255, doi:10.1007/bf01557346.]

[6] V. A. Klucharev, P. Zubarev, and A. N. Shestakova, "Neurobiological Mechanisms of Social Influence," *Experimental Psychology (Russia)* 7, no. 4 (2015): 20–36, <http://psyjournals.ru/en/exp/2014/n4/73771.shtml>.

[7] See "Social rejection shares somatosensory representations with physical pain" <https://www.pnas.org/content/pnas/108/15/6270.full.pdf>

[8] See: R. Custers and H. Aarts, "The Unconscious Will: How the Pursuit of Goals Operates Outside of Conscious Awareness," *Science* 329, no. 5987 (2010): 47–50, doi:10.1126/science.1188595.

Also: Eben Harrell, "Think You're Operating on Free Will? Think Again," *Time*. com, 2010, <http://content.time.com/time/health/article/0,8599,2000994,00.html>

[9] See: Social Media, Political Polarization, and Political Disinformation: A Review of the Scientific Literature.

https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3144139

[10] Irving Janis' 1972 book *Victims Of Groupthink* describes it as "a deterioration of mental efficiency, reality testing, and moral judgment."

Also see: <https://www.cnbc.com/2016/03/16/social-media-creates-group-think.html>

[11] There is no shortage of research showing the acceleration of environment decline which will result is great social stress/pressure. See: UN: Huge changes in society needed to keep nature, Earth OK. <https://www.wpri.com/news/us-and-world/un-huge-changes-in-society-needed-to-keep-nature-earth-ok/>

[12] I have addressed this issue in my book, "The New Human Rights Movement." "The cyclical consumption needed to keep employment up, along with the need for economic growth to recover from previous contractions, powers the machine's structure. Earthly resources are inventory to be exploited, along with human labor. At the same time, negative externalities flourish, and increasingly so, as our technological

capacity grows, often being used for the wrong purposes. This is all embodied in the market structure, like the tiny seed that sprouts a towering tree" (Joseph, 2017; p.154).

[13] One of many destabilizing forces is the rise of "Climate Refugees", or those being displaced by environmental instability.

See: <https://www.brookings.edu/research/the-climate-crisis-migration-and-refugees/>

[14] While some forms of stress can arouse more focused behavior in certain circumstances, chronic stress leads to depression, anger, and a lack of impulse control. More specifically, economic stress has been found to be a precondition for poor decision-making.

See: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC5346059/>

&

<https://www.cnbc.com/2018/11/19/stress-brain-can-lead-to-you-making-some-bad-financial-decisions.html>

&

<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2614482/>

[15] See: <https://www.archives.gov/research/jfk/select-committee-report/part-1b.html>

[16] While common to what is called "social dominance theory", "hierarchy-enhancing" vs. "hierarchy-attenuating" factors deal with myths, ideas, behaviors, institutions and the like which work to increase or decrease existing power relationships between groups.

See: <https://www.jstor.org/stable/23324196?seq=1>

[17] See: <https://www.forbes.com/sites/sethcohen/2020/09/12/the-troubling-truth-about-the-obsession-with-george-soros/?sh=698ea4904e2e>

[18] See: <https://www.thenation.com/article/society/bill-gates-foundation-philanthropy/>

[19] See: <https://www.theguardian.com/news/2018/may/24/the-trouble-with-charitable-billionaires-philanthrocapitalism>

[20] See: <https://www.wired.com/2009/03/youve-heard-the/>

[21] See: <https://blogs.ei.columbia.edu/2020/11/24/covid-19-biodiversity-loss-pandemics/>

[22] See: <https://www.nytimes.com/2019/08/06/us/politics/grand-replacement-explainer.html>

[23] See: <https://www.scientificamerican.com/article/american-consumption-habits/#:~:text=While%20China%20is%20becoming%20the,in%20regard%20to%20sustainable%20behavior>.